

פלוני, עד" כשר:

ומתריצין: מתניתין איירי בדלא כתב "עד", אלא "ראובן בן יעקב", ולא מצינו שכתבת שם לבד נקראת חתימה.

ואיבעית אימא, לעולם מדובר בדכתב "עד", ואיירי בדידעין דהאי חתימה שתחת הגט השני, דלאו של יעקב הוא.

ב-19

ומקשינן: ודלמא ראובן, החתום על הגט הראשון, חתם את שם אביו "יעקב" כחתימה נפרדת שלו על הגט השני, בשמא דאבוה חתיב, והווי שתי חתימות נפרדות של ראובן, על שני הגיטין, ויוכשר גם הגט השני.

ומשינינן: לא שביק [לא עוזב] אינש שמיא והתיב שמא דאבוה. ועל כרחך שם אביו הוא סיום חתימתו של ראובן, ונמצא שאין על הגט השני חתימה.

ומקשינן: ודלמא, חתם ראובן על הגט השני רק את שם אביו כחתימה בפני עצמה, ולסימנא שווייה בתור חתימה נפרדת על הגט השני, וכדמצינו שחותמים סימן במקום השם האמיתי.

דחא רב כשחתם צייר כוורא [דג]. ורבי חנינא צייר חרותא — ענף של דקל. רב חסדא כתב רק סמך, סימן כלשהוא לשמו.

ורב הושעיא עין, רבה בר רב הונא צייר מכותא — תורן של ספינה.

ומתריצין: לא חציף אינש לשווייה — [להשתמש] לשמא דאבוה כסימנא.

ועתה הדרינן להקשות על משנתנו, דקאמר "את שהעדים נקראים עמו כשר".

וליתכשר האי גט שבצד ימין, בשני עדים עבריים, בין אם חתמו ראשונים ובין חתמו אחרונים.

וליתכשר האי גט שבצד שמאל בשני עדים יווניים, בין חתמו בתחילת בין בסוף.

ומה שיש שינוי בין הכתב שהוא בעברית והחתימות שהן ביוונית לא איכפת לן —

דחא תנן: גט שכתבו עברית ועדיו חתמו ביוונית, וכן גט שנכתב יונית ועדיו חתמו עברית, כשר.

וכי תימא, כיוון דמופלג, מרוחקות החתימות שנכתבו בסוף הגט מהגט עצמו בשני שיטין, לא⁽²⁾ מתייחסות החתימות לגט, ולהכי פסול.

והאמר חזקיה: אם בין החתימות לגט מלאהו לחלל בשמות עדים קרובים, כשר. ואין

השני. אבל אם נדע שאין זה בנו, יהא הגט הראשון פסול כי אין משמעות ל"ראובן בן". הריטב"א.

2. טעם הפסול בחתימות מופלגות בשני שיטין כתב הלחם משנה בפרק א' מגירושין הי"ח, מפני שיכול לזייף בשני השורות גט חדש. ולטעם זה, אם יהיו עידי מסירה הגט כשר. אבל

ראובן".

והתוספות פירשו "דראובן בן", היינו ראובן שהוא בן של מי שחתום על הגט השני. וביאר החזון איש, דאף שאין ראיה לכך שהוא בנו, ובפרט שאין כאן כתב אחד, ותלינן שאדם אחר חתם, מעל מקום, אם הביא השליח את שני הגיטין ואומר בפני נחתמו, שניהם כשרים, ואנן תלינן שראובן הוא בנו של יעקב החתום בגט

השניה, שמתחתיה, כדי שיהיה שמו תחת העד העברי, ויש לגט הראשון שני עדים כשרים.

וליתכשר האי — גט שני בעד אחד עברי ועד אחד יווני.

וכי תימא שאי אפשר לצרף עד עברי לעד החותם כיווני, הא ליתא!

דהא תנן: עד אחד עברי ועד אחד יווני כשר.

ומתריצין: אכן, הדין הוא ששניהם כשרים, וכמו שמצינו, **דהא תני זעירי: שניהם כשרים.**

ותנא דידן, שפסל את שניהם, קסבר, חיישינן דלמא אחד מהיוונים גונדלית חתיב, ותלתא אהר, וחד אהר.

והיינו, אם חתם עברי ואחריו יווני, חיישינן שהיווני חתם כעברי, וכתב את שמו תחילה. אבל צורת החתימה של היווני היתה כשתחילת החתימה בסוף שיטה ראשונה,

קפידא אלא בחלל ריק, ובמשנתנו הרי החלל ממולא בשמות העדים על אחד מהגיטין, ומדוע לא נכשיר את שני הגיטין.

ומתריצין: אין הכי נמי, מצד הדין שניהם כשרים, ואכן מצינו מי ששנה כך.

דהא תני זעירי: שניהם כשרים.

ותנא דידן קסבר, שחוששין דלמא העדים היוונים "גונדלית" חתיב. שמא שינו את מנהג היוונים, ולא חתמו כמנהג היוונים, אלא כמנהג העברים, (3) ויתכן שכל ארבעת החתימות הן רק על הגט שבצד ימין, והשני פסול. (4)

שנינו במשנתנו: **עד אחד עברי ועד אחד יווני וכו' פסולים.**

ופרכינן: **וליתכשר האי הגט הראשון, בחתימות של עד אחד עברי ועד אחד יווני.**

שהרי היווני התחיל חתימתו בסוף השורה הראשונה, וסיים אותה בתחילת השורה

הרמב"ם שיוונית היינו עברית בצורה של יונית שהרי כתיבה משמאל לימין לא נשתכחה מהעולם. ורש"ש ביאר שאף לדברי הרמב"ם שמדובר בכתב יווני מה שאמרו גונדלית הוא שיכתבו את המילים מימין לשמאל אבל את גוף המילה יכתבו כסדרה ביונית משמאל לימין, ולפי"ז תמוהה השמטת הרמב"ם בין כתב יונית וצ"ע וע"ש.

4. ולכאורה משמע שאם חתמו קודם היינו שרק הגט שבצד שמאל כשר משום שמא העברים חתמו תחתיהם גונדלית — כך דייק הגרעק"א בתוס' למשניות.

הראב"ד כתב שהפסול הוא משום שיכול להוסיף תנאי ויסמכו על עידי החתימה והוה ליה מזויף מתוכו.

3. לדעת רש"י מדובר ביהודים הכותבין בעברית רק שחותמין כדרך היוונים, אבל הרמב"ם בפירושו המשניות וכן בפי' הרע"ב כתבו שחותמין יונית הינו בלשון יונית שכתבתן מן השמאל לימין, ותמה עליהם התוספות יום טוב, מה שייך לומר דלמא גונדלית חתום והפכו את כתבם הרי בשפתם אי אפשר להפוך. ובאמת הרמב"ם במשנה תורה הל' גירושין פכ"א לא הזכיר חתימות יוונים ופירש המגיד משנה לפי שלשון יונית נשתכחה מן העולם, ומוכח שלמד

מתחתית הגליון עד אמצעו, לכוון ההפוך, והעדים באמצע, בין שניהם. הרי את, אותו הגט, שהעדים נקראים עמו, כשר.

והיינו, אותו הגט שגג האותיות של החתימות מופנה כלפי רגלי אותיות הגט, הרי העדים נקראים עמו, ואילו הגט שרגלי האותיות של החתימות מופנים כלפי רגלי אותיות הגט, אין העדים נקראים עמו.

ה. ראשו של זה, בצד סופו של זה, והעדים באמצע, כגון שסיים לכתוב גט והחתים עדים, ומיד בהמשך הדף התחיל גט נוסף. את שהעדים נקריין בסופו, כשר.

ו. גט שכתבו עברית, ועדין חתמו ביוונית. כתבו יוונית ועדין חתמו עברית, או שחתמו עד אחד עברי ועד אחד יווני, כשר.

ז. כתב סופר ועד, כשר [ולעיל פו ב פליגי רב ושמואל אם חתם הסופר גם כן, או לא]

ח. חתם "איש פלוני, עד", כשר, אעפ"י שלא כתב את שם אביו. או שחתם רק "בן איש פלוני, עד", כשר, אף על פי שלא כתב את שמו.

ט. חתם "איש פלוני בן איש פלוני", ולא כתב "עד", כשר. וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין, שחותמין שמם בלי "עד", לפי שלשונם קצרה. [והתוס' פירשו שמנהג נקיי הדעת קאי על ההמשך]

י. כתב חניכתו — שם משפחתו וחניכתה — משפחתה כשר.

גמרא:

שנינו במשנה: שייר מקצת הגט וכתבו בדף

וסוף החתימה בתחילת שיטה שתחתיה, ואם נתכוון להקדים שמו, הרי הוא חתום על השני.

והעברי השני, בוודאי חתום על הגט השני, שהרי מדובר באחד עברי ואחד יוני על הגט הראשון, ואחד עברי ואחד יוני על השני.

ואם חתם היווני הנוסף רגיל, שלא בגונדלית, הרי יש לנו ג' חתימות על השני ואחת על הראשון, והוא פסול.

ומאידך, שמא הראשון חתם כדרך היוונים והוא חתום על הראשון, והיווני השני חתם גונדלית, ואם כן אף הוא חתום על הראשון, ובצירוף העברי הראשון יש לנו שלושה עדים על הראשון, והשני פסול, לפיכך מספק שניהם פסולין.

מתניתין:

א. הכותב גט, ושייר מקצת הגט, והמשיך וכתבו בדף השני — שהמשיכו בטור חדש, והעדים מלמטה, בסוף הטור השני, כשר.

ב. חתמו העדים על הגט בראש הדף, או מן הצד, או מאחוריו, והיתה החתימה מאחור ב"גט פשוט", שאין מקפלין אותו עם תפירות, וצריך לחתום בתוכו, ולא בגבו, פסול.

ג. הקיף [קירב] ראשו של גט זה בצד ראשו של גט זה, והעדים באמצע, בין הגיטין, שניהם פסולים. שאין החתימה נקראת עם אחד מהם.

ד. סופו של זה בצד סופו של זה, כגון שאת הגט הראשון הוא כתב מתחילת הגליון עד אמצעו, ואחר כך כתב את הגט השני

השני, והעדים מלמטה, כשר.

והוינן בה: וליחוש, דלמא הני תרי גיטי הוו לשתי נשים, כגון שהתחיל הסופר הגט הראשון מחצי העמוד ולמטה עד סופו, וגט שני מתחילת הטור השני עד אמצעו, ואתרמי ליה — נמצאת שיטה הראשונה שהיא הזמן של גט דקמא, מכוונת כנגד שיטה האחרונה של הגט השני, שבה עדים דבתרא. וגזריה — חתך מן הטור השמאלי לזמן דבתרא, ומהטור בצד ימין גזר את העדים דקמא, ונמצא משתמש בשני חצאי גיטין פסולים.

ופרקין: אמר רבי אבא אמר רב: כגון שיש ריוח מלמטה — תחת הגט הראשון, שודאי לא נחתך ממנו כלום, והטור השני הוא המשך של הראשון.

ודלמא זמן דבתרא מיגזו גזיה, אף על פי שמהטור הראשון לא חתך, דלמא מהטור השני חתך את תחילת הגט, ומשתמש עם הגט שבחלק הראשון, והוו שני חצאי גיטין?

ומתריצין: כדאמר רבי אבא אמר רב: מדובר כשיש ריוח מלמטה בטור הראשון,

א-פג א-פג הכא נמי מדובר שיש ריוח מלמעלה בטור השני.

ומקשינן: הואיל ויש ריוח מלמטה בטור הראשון וריוח מלמעלה בטור השני, ניהוש דלמא אימלוכי אימלוך בתחילה, אחר שכתב חצי גט, שלא לגרשה, והדר נמלך לאחר זמן לגמרו, ונמצא החצי הראשון בטל, ולא יוכל לגרש בו.

ומתריצין: כגון דכתב "הרי את" מלמטה, בסוף הטור הראשון, ו"מותרת" מתחילת

הטור השני למעלה, דלא חיישינן שנמלך באמצע משפט. ועל כרחינו הטור השני נכתב בחדא מחתא עם הראשון.

ושוב פרכינן: ודלמא [הכי (גיר' רש"י)] איתרמי ליה, שנמלך באמצע משפט.

ודחינן: כולי האי לא חיישינן.

רב אשי אמר: הא דמכשרינן גט שהתחיל בדף א' והמשיך בדף השני, איירי בכגון דידיעה ביה, שניכר בקלף מתחתא דמגילתא — מתיחת הקלף סביב לכתב הגט, שכך דרך עושי קלפים, למותחו מן הצדדים, ונשאר רושם המתיחה בצדי הגט.

והכא, כיוון שנראה שהגיע הסופר עד סוף הקלף, לא חיישינן שגזר את סוף הגט בטור הראשון, אלא הכל גט אחד הוא.

שנינו במשנתנו: חתמו עדים בראש הדף או מן הצד וכו', פסול.

ומקשינן: איני, והא מצינו שרב היה חתים מן הצד?

ופרכין: התם מדובר בשגגו של אותיות החתימה כלפי כתב — שכיוו? החתימה מראה שהוא המשך לכתב השטר. ומתניתין איירי שרגלי החתימה כלפי כתב, דאיכא למימר שהחתימה של גט אחר היא.

ופרכינן: אי הכי, אלא הא דקתני "הקיף ראשו של גט זה בצד ראשו של גט זה, והעדים באמצע", הדין הוא ששניהם פסולים. וליחזי בחי מינייהו משני הגיטין, גג החתימה כלפי כתב הגט, וליתכשר, ומדוע שניהם פסולים?